

יום חמישי יא מנחם אב ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, חמישי עם פירש"י.
 תהלים: ס"ח.
 תניא: ג. וילבש . . . 208- (ח"ו).

רבינו הזקן הלך למעוריטש, ביחד עם אחיו מהרי"ל,
 בשנת תקכ"ד. מהרי"ל הלך בלי רשות ביתו ולכן חזר
 מדרכו, ורבינו בא למעוריטש — ושהה שם, בפעם
 הראשונה, עד אחרי חה"פ תקכ"ה. שבועיים הי' מסופק
 אם להשאר שם, והמאמר הראשון ששמע הי' נחמו נחמו.
 ויש בזה ספק אם הוא המאמר הראשון לבואו, או
 הראשון לאחר השבועיים שהחליט להשאר ונתקשר.

יום ששי יב מנחם אב ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, ששי עם פירש"י.
 תהלים: ס"ח.
 תניא: אר מי . . . תדרשנו.

דער רבי — אדמו"ר הזקן — האט געזאגט פון מען
 ריטשער מגיד פון בעש"ט'ס וועגען: ואהבת לרעך
 כמוך איז א פירוש וביאור אויף ואהבת את ה' אלקיך.
 אז מ'האט האלט א אידען, האט מען האלט דעם אויף
 בערשטען, ווייל א איד האט דאך אין זיך א חלק
 אלקה ממעל, איז אז מ'האט האלט דעם אידען, דעם
 אינוועניג פון איהם, ממילא האט מען האלט דעם
 אויבערשטען.

שבת יג מנחם אב ה'תש"ג

בשעת קריאת עשה"ר עומדים ומניחם אל הס"ת.
 שיעורים. חומש: ואתחנן, שביעי עם פירש"י.
 תהלים: סט"א.
 תניא: ד. אין . . . יקוי בצדקה.

ודברת במ בשבתך גו', ואמרו"ל ודברת במ בדברי
 תורה הכתוב מדבר. אמנם בעסק התורה גופא יש
 כמה חלוקי מדרי', ומבאר כאן כל המדרי': בשבתך
 בביתך הוא מעמד הנשמה למעלה באוצר הנשמות,
 קודם ירידתה למטה, ועוסקת שם בתורה. כלכתך
 בררך, — קאי על הזמן שהנשמה יורדת מעולם לעולם
 וממדרי' למדרי', עד בואה למטה לעולם התחתון
 להתלבש בגוף גשמי ומתחיל ללכת בררך עולם זה עד
 ימי זקנה ושיבה, עד ובשכבך בבוא ימי פקודתו, וגם
 אז הנה התורה תשמור עליו כמבואר בששי ראבות,
 עד ובקומך כאמור והקיצות גו'.

רבינו הזקן . . . להשאר ונתקשר: חה"פ, צ"ח [סה"ש תרצ"ו-ה'ש"ת ע' 266]. דער רבי . . .
 דעם אויבערשטען: יט"כ פ"ט להארענשטיין הי' חנוכה פט [שיחות קודש תר"פ-ה'ש"ת, ע'
 103. באג"ק ח"ב ע' קלד]. ודברת במ . . . והקיצות גו': מכ' ז' אלול צג לרב. דוד [אג"ק ח"ב
 ע' תקמו].

יא מנחם אב

יום חמישי, ה'תש"ג

נסיעת אדמו"ר הזקן למעזריטש

שיעורים. חומש: ואתחנן, חמישי עם פירש"י.

תהלים: ס"סה.

תניא: ג. וילבש ... 208 - (ח"ו).

רבינו הזקן הלך למעזריטש, ביחד עם אחיו מהרי"ל, בשנת תקכ"ד. מהרי"ל הלך בלי רשות ביתו ולכן חזר מדרכו, ורבינו בא למעזריטש - ושהה שם, בפעם הראשונה, עד אחרי חג הפסח. שבועיים היו מסופק אם להשאר שם, והמאמר הראשון ששמעתי הי' נחמו נחמו. ויש בזה ספק אם הוא המאמר הראשון לבואו, או הראשון לאחר השבועיים שהחליט להשאר ונתקשר.

הרחבה

במקור הדברים, בספר השיחות מופיעים אותם הדברים בדיוק, ובשינוי אחד: תמורת "עד אחרי חג הפסח", נכתב שם "עד לפני חג הפסח". אמנם ב"היום יום" כב חשון כתוב כמו כאן³ (בהוספה שהגיע לשם בשלהי הקיץ של שנת תקכ"ד).

בשיחה המקורית נוסף כאן עוד פרט:

שנת תקכ"ה הי' שנת העיבור, ואמר רבינו הזקן: אחרי העיבור - אז הוא לידה.

[אמנם צ"ע דשנת תקכ"ה לא היתה שנה מעוברת, ואולי צ"ל תקכ"ד].

1. הה"פ צה. נדפס בסה"ש תר"ח ע' 266.

2. וכן הוא גם שם בעמ' 265. וצ"ע.

3. אך נראה שהמשנה אחרונה בענין זה היא המובא בהגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים מאת כ"ק אדמו"ר (פסקא זו נוספה בשנת תשכ"ג) ד"ה בדיקת חמץ, שאדה"ז חזר לפני חג הפסח של שנת תקכ"ה, ואז פירש את המשנה "אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר", ע"ש.

יב מנחם אב

יום ששי, ה'תש"ג

ואהבת לרעך ואת ה'

שיעורים. חומש: ואתחנן, ששי עם פירש"י.

תהלים: סו"סח.

תניא: אך מי... תדרשנו.

תרגום:

הרבי – אדמו"ר הזקן – אמר
בשם המגיד ממעזריטש מדרכי
הבעש"ט:

"ואהבת לרעך כמוך" הוא
פירוש וביאור על "ואהבת את
ה' אלקיך".

כשאוהבים יהודי – אוהבים
את הקב"ה. כי הרי ביהודי יש
חלק אלוהי ממעל, וכשאוהבים
יהודי, את הפנימיות שלו,
ממילא אוהבים את הקב"ה.

דערי רבי – אדמו"ר הזקן – האָט געזאָגט פון
מעזריטשער מגיד פון בעש"ט'ס וועגען: וואהבת
לרעך כמוך איז א פירוש וביאור אויף וואהבת את ה'
אלקיך. אז מ'האָט האָלט א אידען, האָט מען האָלט
דעם אויבערשטען, ווייל א איד האָט דאָך אין זיך א
חלק אלקה ממעל, איז אז מ'האָט האָלט דעם אידען,
דעם אינוועניג פון איהם, ממילא האָט מען האָלט דעם
אויבערשטען.

משמעות הפתגם הזה בעומק מצות "ואהבת לרעך כמוך"²:

בשונה מכל שאר ברואי תבל, רק היהודי יש בו נשמה שהיא חלק אלוהי ממעל, ורק
היהודי שייך וקשור ל"למעלה מן הטבע" – בעצם מהותו.

אהבת ישראל אמיתית נובעת מכך שאוהבים יהודי מצד הקשר שלן – העצמותי –
לקב"ה. שאין דבר בעולם הקשור כל כך לקדוש ברוך הוא כמו יהודי, יהיה מי שיהיה.

ואם כן, ההתמסרות ליהודי אחר – לא רק בגלל מעלותיו החיצוניות, אלא בשל היותו
יהודי – היא למעשה התמסרות אמיתית לקדוש ברוך הוא. ולכן "ואהבת לרעך כמוך" הוא
פירוש על "ואהבת את ה' אלוהיך".

1. יט"ב פט. להארנשטיין ה' הנוכה פט. נדפס בסה"ש תרפ"ט ע' 56. אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ב ע' קלד.

2. על פי הביאורים לקמן בהרחבה.

נקודה זו של אהבת ישראל ואהבת ה' נמצאת גם ב"היום יום" כה ניסן (ושם ביאור אחר), וכן בפתגם לוי תשרי.

הפתגם שלפנינו הוא מסעודת י"ט כסלו תרפ"ט (בתוך שבוע השבע ברכות של כ"ק אדמו"ר). ושם הוא נאמר בהמשך להפתגם המובא ב"היום יום" י טבת (כאן בתרגום חופשי):

פעם היו מדברים חסידות בקיצור.

פעם אמר הרבי³ מהמגיד ממעזריטש בדרך הבעש"ט ש"ואהבת לרעך כמוך, הוא פירוש וביאור על "ואהבת את ה' אלקיך", כשאוהבים יהודי - אוהבים את הקב"ה, כי ביהודי יש הרי "חלק אלוקה ממעל", אזי כשאוהבים יהודי, את פנימיותו, ממילא אוהבים את הקב"ה.

ובמכתב בשבוע אחרי זה, נתבאר ונתפרט (קטעים מסוימים בתרגום חופשי). במפתח כ"ק אדמו"ר לאגרות כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ כתב: "גודל אהבת ישראל, מאמר אדה"ז שהיא כלי לואהבת את ה' אלקיך, אמונת בני" ואומות העולם". באגרת מבואר שה"רעך" שבפסוק "ואהבת לרעך כמוך", הוא נוסף על הפשט הפשוט - גם הקב"ה. ושניהם אמת: יהודי אוהב את הקב"ה שנמצא ביהודי שני.

...כתיב "ואהבת לרעך כמוך", ונתבאר בי"ט כסלו העבר, כי "ואהבת לרעך כמוך" הוא פירוש וביאור של "ואהבת את הוי' אלקיך", שע"י העבודה של אהבת ישראל, מגיעים לאהבת הקב"ה.

דהנה כתיב "רעך ורע אביך אל תעזוב", שעובד -

(שתי מדרגות בחסידים: עובד ומשכיל. אשר באמת שניהם אחד, דאי אפשר עובד בלא משכיל ואי אפשר משכיל בלא עובד, רק ההפרש הוא מה בראש ובתחלה אם משכיל או עובד. והנסיון הראה כי מי שהתחיל מעבודה (היינו קבלת עול כו') נעשה משכיל ג"כ, ומי שמתחיל מהשכלה הדרך מסוכן, ומהם אשר ההשכלה פקעה ח"ו ונשאר קרח מכאן ומכאן ל"ע)

מרגיש בזה ש"רעך ורע אביך" זהו שם הוי'.

שם אלקים בגימטריא הטבע, וזהו "בראשית ברא אלקים", דבריא ומהות העולם הזה שהוא טבע, כאמור, אלקים, וזהו עולם כמנהגו נוהג הוא ע"י שם אלקים. ופירוש אלקים הוא ל' כח כמ"ש ואת אלי הארץ לקח - את החזקים. ושם הוי' הוא למעלה מן הטבע, וזהו הוי' לשון "הי הוה ויהי כאחד", דזהו למעלה מן הטבע. ולכן משם אלקים ידעו ויודעים גם

3. "כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע" - הערת כ"ק אדמו"ר, הובאה בסה"ש שם.

מחסידי וחוקרי אומות העולם, כמו אלימלך⁴ ואף פרעה ידע מזה, הוא אמר "מי הוי' אשר אשמע בקולו", אבל משם אלקים ידעו.

חסידי וחוקרי אומות העולם שייכים רק לידיעה של שכל אנושי ולא יותר, ולכן הנה שם אלקים שהוא בגימט' הטבע הם משיגים, ובכל השגתם באים לידי זה שבהכרח הוא שהטבע יש לה מנהיג שהוא למעלה מן הטבע, אבל בזה אין להם שום השגה כלל ואין הם חוקרים בזה כלל, כמבואר במורה נבוכים כוזרי ועוד.

כל התעסקותם של החוקרים הוא בהיש לאחר שנמצא, וכמו טבעי וסגולות סמי הרפואה, ההרכבה וההפרדה, המנוחה והתנועה, אופני הצמחים וסגולתם, וכן בכל דבר יש וממשי לחקור עליו באופן מציאותו והרכבתו – דכל זה הוא בחקירת היש לאחר שנמצא במציאות יש, שהוא טבע. אבל איך נולד היש מהאין – בזה הם רק מאמינים.

וטעם אמונתם, אינה אמונה טהורה, כי אם אמונה מוכרחת, דהלא הכל מודים כי יש מיש הוא שקר גמור, הלא איפוא מוכרח הוא שהיש מקורו אין, א"כ הרי כל החקירות וההבנה צריכה להיות בהתהוות היש מאין.

והאמונה דנשמות ישראל הוא בשם הוי', היינו למעלה מן הטבע, ואין זה אמונה כי אם הרגש, גיפיל, א איד דער הערט און בא אים לייגט זעך אפ אין נפש דער ענין פון למעלה מן הטבע [יהודי מרגיש, ומונח אצלו בנפש הענין של למעלה מן הטבע].

וזהו רעך ורע אביך, שהוא שם הוי', כמו שכתוב באברהם (עיין שמ"ר ר"פ כ"ז) "כי ידעתי למען אשר יצוה" (הוא יקשר) את בניו ואת ביתו אחריו, (ש)"ושמרו את דרך הוי'" – שיהודי יחוש את הגילוי של שם הוי' שהוא למעלה מן הטבע. וזהו "ואהבת את הוי'" – תאהב את הלמעלה מן הטבע, עד שיהי "אלקיך" – בפנימיות, לחיות עם הלמעלה מן הטבע.

והכלי לזה הוא אהבת ישראל שהם מדות טובות, כי ע"י מדות טובות, שהם על פי התורה, אפשר להגיע לאלקות, שזהו כל החידוש שבירידת הנשמה בגוף – שחומרי וגשמי יגיע לאלקות ולעצמות אין סוף ברוך הוא, למעלה מנשמה כמו שהיא למעלה בגן עדן קודם ירידתה להתלבש בגוף.

נשמה בגוף גשמי ומקיימת מצות ה' בגשמיות, ויש לה מדות טובות כמו שהם עפ"י תורה, זה למעלה מכמו שהנשמה היתה לפני שירדה למטה.

חשבון קצר וחרף, כל הנשמות נבראו קודם שנברא העולם, דבריא את העולם הם בדיבור כביכול, כמו שכתוב "ויאמר אלקים", והם העשרה מאמרות שבהם נברא העולם ומלואו, והנשמות נבראו במחשבה, כמאמר "ישראל עלו במחשבה", דמחשבה קודם לדיבור גם במעלה ומדריגה.

4. לכאורה צ"ל: אבימלך.

עומדת נשמה חמשת אלפים שנה, וממתינה עד שתזכה בגורל לרדת בעולם גס בשרי וחשוך, ולהתלבש בלבוש של בשר גידים ועצמות, להיות בשכנות עם נפש הטבעי והבהמי מאה ועשרים שנה, כמו שכתוב "והיו ימיו מאה ועשרים שנה",

ומאה עשרים שנה שהנשמה היא בגוף גשמי ועוסקת בתורה (גם בעלי עסקים פרק א' שחרית ופרק א' ערבית) ומקיים מצות ד' בהנהגה טובה של מדות טובות, מעלים את הנשמה למדרגה עליונה יותר מכמו שהיתה קודם בואה לעולם.

עד כמה צריך האדם החי על פני אדמה זו, לייקר ולחבב כל שעה ושעה ממש, ולהיות כל עניניו במדות מדודים וספורים שיהיו מאירים ובהירים באמת.

על כן כל אדם צריך להשתדל במדות טובות...

פעם אמר כ"ק אדמו"ר⁵ שיש לפתגם זה מקור בגמרא, שכן על מאמר הלל הזקן⁶ "דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואידך פירושה", מפרש רש"י ב' פירושים:

דעלך סני לחברך לא תעביד – ריעך וריע אביך אל תעזוב (משלי כז) – זה הקדוש ברוך הוא, אל תעבור על דבריו שהרי עליך שנאו שיעבור חבירך על דברך,

לשון אחר: חבירך ממש, כגון גזלה גנבה ניאוף ורוב המצות.

והקשר בין ב' הפירושים הוא שאהבת ישראל היא אהבת הקב"ה.

5. ראה שיחת ש"פ בחוקתי תשל"ב סוס"ז.

6. שבת לא, א.

יג מנחם אב

שבת, ה'תש"ג

"ודברת בם וגו'"

[א] בשעת קריאת עשה"ד עומדים ופניהם אל הס"ת.

שיעורים. חומש: ואתחנן, שביעי עם פירש"י.

תהלים: סט-עא.

תניא: ד. אין ... קו' בצדקה.

[ב] ודברת¹ בם בשבתך גו'², ואמרז"ל³ ודברת בם בדברי תורה הכתוב מדבר. אמנם בעסק התורה גופא יש כמה חלוקי מדרי', ומבאר כאן כל המדרי': בשבתך בביתך הוא מעמד הנשמה למעלה באוצר הנשמות, קודם ירידתה למטה, ועוסקת שם בתורה. בלכתך בדרך, – קאי על הזמן שהנשמה יורדת מעולם לעולם וממדרי' למדרי', עד בואה למטה לעולם התחתון להתלבש בגוף גשמי ומתחיל ללכת בדרך עולם זה עד ימי זקנה ושיבה, עד ובשכבך בבוא ימי פקודתו, וגם אז הנה התורה תשמור עליו כמבואר בשישי דאבות⁴, עד ובקומך כאמור והקיצות גו'.

[א] אודות העמידה עם הפנים לספר תורה בשעת קריאת עשרת הדיברות – ראה בפתגם לכד' שבט.

* * *

[ב] יסוד הביאור על הפסוק "ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך" הוא בברייתא דקנין תורה ("שישי דאבות"):

בשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד, שנאמר (משלי ו כב): "בהתהלךך תנחה אותך בשכבך תשמור

1. מכ' ז' אלול צג לרב. דוד. נדפס באג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ה"ב ע' תקמו.

2. ואתחנן ו, ז.

3. יומא יט, ב.

4. משנה ט.

עליך והקיצות היא תשיחך": "בהתהלכך תנחה אותך" – בעולם הזה; "בשכבך תשמור עליך" – בקבר; "והקיצות היא תשיחך" – לעולם הבא.

בביאור זה נוספת עוד דרגה, המקדימה את העולם הזה – והיא ישיבת הנשמה בג'ע קודם ירידתה למטה. ונמצא שיש ד' שלבים בלימוד התורה:

- א) "בשבתך בביתך" – קודם ירידת הנשמה למטה, שכבר אז עוסקת בתורה.
- ב) "ובלכתך בדרך" – זמן ירידת הנשמה מלמעלה למטה, ונכלל בזה גם כל ההליכה בעולם הזה (המבוארת במשנה על הפסוק "בהתהלכך תנחה אותך – בעולם הזה").
- ג) "ובשכבך" – בגן עדן, וכמאמר המשנה "בשכבך תשמור עליך – בקבר". שגם אז ישנה שמירה מיוחדת ע"י התורה (וענין נוסף המבואר באגרת לקמן בהרחבה – שאז הנשמה לומדת תורה במתיבתא דרקיע לפי מה שעסקה בעוה"ז).
- ד) "ובקומך" – כלשון המשנה "לעולם הבא", כאשר יבוא זמן התחיה, והנשמות יחזרו ויקומו, ואז יהי' עסק התורה באופן אחר לגמרי.

הרחבה

מקור הדברים הוא במכתב ארוך ורחב של כ"ק אדמו"ר מהור"י צ, ובו ביאור ע"ד החסידות לכמה פסוקים ומאמרי חז"ל⁵, וביניהם ביאור על הפסוק "הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך", וכשבא לבאר את התיבות "לשמרך בדרך" – מקדים ומבאר מהי אותה הדרך המצריכה שמירה, ומבאר פרטי הפסוק "ודברת בם בשבתך בביתך, ובלכתך בדרך, ובשכבך ובקומך":

"לשמרך בדרך". הנה כתיב "ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך", ואיתא בדרשת רז"ל: "ודברת בם – בדברי תורה הכתוב מדבר".

והענין הוא, דהנה ידוע המאמר "אלפים שנה קדמה תורה לעולם", והנשמות קודם ירידתן למטה להתלבש בגוף, נמצאות למעלה ועוסקות בתורה. וזהו "ודברת בם – בדברי תורה הכתוב מדבר", היינו בעסק התורה.

אמנם בעסק התורה גופא, יש כמה חילוקי מדריגות: עסק התורה של הנשמות קודם ירידתן למטה להתלבש בגוף; עסק התורה של הנשמות בהיותם למטה מלובשים בגוף; עסק התורה של הנשמות בצאת הנפש מן הגוף והיותם במתיבתא דרקיע, כל אחת מהן לפי מעלת ומדריגת

5. באחת מרשימותיו (חוברת כ) מתייחס רבינו למכתב זה, בשם "מכתב ד'לא תבשל גדי", עיי"ש.

6. משפטים כג, כ.

עבודתה בעוה"ז כן תבוא על שכרה להנות מזיו ועצמות השכינה בהשיבות דגן עדן התחתון ועליון; ועסק התורה של הנשמות לעתיד לבוא בעולם התחי'.

ובכל אחת מהד' מדריגות האלו יש כמה אופנים ומדריגות חלוקות באופן לימודם, בהד' חלוקות שבתורה: פשט, רמז, דרוש, סוד; ובהד' ענינים: אותיות, תגין, נקודות וטעמים.

דהנה כתיב "בראשית ברא אלקים וגו'", ואמרו רז"ל "בראשית - בשביל התורה שנקראת ראשית, ובשביל ישראל שנקראים ראשית", דכל קיום העולמות מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין, וכל שפע חיותן וחיות הנשמות והמלאכים, וגילוי אור הספירות העליונות, הכל כאשר לכל הוא ע"י התורה. כי התורה הוא כוס של ברכה דבגינה נזונין עליונים ותחתונים כל אחד מהם לפי ענינו. "ובשביל ישראל שנקראים ראשית" - דישראל ע"י לימוד התורה וקיום המצות שעפ"י התורה, דזהו עיקר ענין לימודה, כמבואר בענין "אשר יקים את דברי התורה" - דתורה צריכה הקמה, היינו קיום מעשה המצות בפועל, וקיומן יהי' בהידור ככל פרטי פרטיות הלכותיהן.

... וזהו "בראשית ברא אלקים וגו'", "בראשית - ב' ראשית, התורה שנקראת ראשית, וישראל שנקראים ראשית", דישראל על ידי לימוד התורה שמביא לידי קיום המצות בפועל, הרי הם משלימים כוונת הבורא ב"ה בבריאת עולם זה.

וזהו "ודברת בם - בדברי תורה הכתוב מדבר". ומבאר כל המדריגות בעסק התורה:

"בשבתך בביתך" שהוא מעמד הנשמה למעלה באוצר הנשמות, קודם ירידתה למטה, ועוסקות שם בתורה.

מ"בלכתך בדרך" דקאי על הזמן דהנשמה יורדת מעולם לעולם וממדריגה למדריגה עד בואה למטה לעולם התחתון להתלבש בגוף גשמי, שנולד עפ"י דיני התורה בשמירת הטהרה בחוקי השי"ת.

ומתחיל ללכת בדרך עולם זה עד ימי זקנה ושיבה, וזהו ובלכתך בדרך, עד "ובשכבך בבוא ימי פקודתו וגם אז הנה התורה תשמור עליו כמבואר בששי דאבות. עד "ובקומך כאמור" והקיצות וגו'".

וזהו "אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך וגו'" - כי "הדרך" שהוא זמן ירידת הנשמה למטה להתלבש בגוף צריך שמירה, כי כל הדרכים בחזקת סכנה. וזהו "לשמרך בדרך" - דהמלאך שהם המצות, הנה הם שלוחי הקב"ה לשמור את האדם בכל ימי חייו ע"פ האדמה בעוה"ז, שהוא הפרוזדור למען "ולהביאך אל המקום אשר הכינותי" לעולם התחי', בטרקלין דעלמא דאתי ברוב טוב בחיים נצחיים בביאת המשיח במהרה בימינו אמן.

7. וראה בענין ה"דרך" ביאור נפלא מכ"ק אדמו"ר באג"ק ח"א ע' קצד ואילך.

פעם⁸ כשהזכיר כ"ק אדמו"ר בשיחה תורה זו, הוסיף עוד פרט:

ויש להוסיף בהפירוש ד"בלכתך בדרך", שע"י ירידתה למטה נעשית הנשמה בבחי' "מהלך".

8. תו"מ התוועדויות ח"ז ע' 307.

9. ראה תו"א ס"פ וישב (ל, סע"א ואילך) ובכ"מ.